

แนวทางแก้ปัญหาของชาวนาไทย... จากแปลงนาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ท่ามกลางข้อโต้แย้งเกี่ยวกับโครงการรับจำนำข้าวซึ่งกำลังเป็นที่สนใจของคนในสังคม ซึ่งทุกคนต่างได้รับผลกระทบกันถ้วนหน้า ทั้งนี้เพราะข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทย การทำนาปลูกข้าวของชาวนานั้นไม่เพียงแต่เป็นอาชีพ แต่เป็นวิถีชีวิตซึ่งเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก มีคนกล่าวว่า ข้าวเป็นจิตวิญญาณของคนไทยดังจะเห็นได้จาก วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนคติความเชื่อต่างๆ ของคนไทยล้วนเกี่ยวข้องกับข้าวและชาวนา

แต่เดิมนิเวศปลูกข้าวไว้กินและนำส่วนที่เหลือไปแลกกับสิ่งของที่ผลิตเองไม่ได้ ต่อมาเหตุการณ์ เปลี่ยนไป คนไทยที่เป็นชาวนามีน้อยลง หันไปยึดอาชีพอื่นเพื่อนำรายได้มาซื้อข้าวกิน ไม่เว้นแม้แต่ชาวนาในปัจจุบันที่ขายข้าวเปลือก แต่ต้องไปซื้อข้าวสารมากินเช่นเดียวกัน

หากสังเกตให้ดีจะเห็นได้ว่าทุกฝ่ายที่ออกมาให้ข้อคิดเห็นในเรื่องโครงการรับจำนำข้าว นั้น ล้วนแต่เป็นห่วงว่าชาวนาจะไม่ได้รับประโยชน์ตามเจตนารมณ์ของโครงการฯ อีกทั้งมีข้อกังวลเกี่ยวกับผลกระทบต่อระบบค้าข้าวไทย ทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ และที่สำคัญการสร้างแรงจูงใจด้วย การแทรกแซงราคาดังกล่าวจะทำให้ชาวนาหันมาเน้นการผลิตข้าวในเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ข้าวไทยในอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

บทความในที่นี่ จะกล่าวถึงวิถีอาชีพของชาวนาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและแนวทางการแก้ปัญหาที่มองชาวนาเป็นตัวตั้ง โดยมุ่งเน้นไปที่การจัดการความรู้เพื่อเพิ่มสมรรถนะแก่ชาวนา ซึ่งเป็นวิธีการแก้ปัญหชาวนาไทยในอีกแง่มุมหนึ่ง บางคนอาจเห็นเป็นเรื่องที่ทำยาก แต่มีความจำเป็นและต้องดำเนินการ เพราะสอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะช่วยธำรงรักษาคุณภาพข้าวไทยในสายตาของชาวโลก และสานต่อนโยบายด้านความมั่นคงทางอาหารไปพร้อมกัน

ทำขวัญข้าว (1) ก่อเจดีย์ข้าวเปลือก (2) ทำบุญรับขวัญข้าว (3) วิถีชีวิตของคนไทยที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

ภาพสะท้อนวิถีอาชีพ และวิถีชีวิตชาวนาไทย

หากใครมีโอกาสได้คลุกคลีกับชาวนา ก็คงเห็นภาพสะท้อนในวิถีอาชีพและวิถีชีวิตที่เริ่มต้นด้วยการเตรียมดิน เตรียมกล้า การปลูก ใส่ปุ๋ย ดูแลรักษาวัชพืช กำจัดศัตรูพืช เก็บเกี่ยว และขายข้าวเปลือก สำหรับชาวนาในภาคอีสานหรือชาวนาที่ทำน่าน้ำฝนก็คงทำได้ปีละครั้ง และส่วนใหญ่จะมีงานข้าวไว้เก็บรักษาหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อรอราคาและเอาไว้กินในครัวเรือน แต่สำหรับชาวนาในภาคกลางแล้ว ดูเหมือนว่าวิถีอาชีพจะ

เป็นไปอย่างเร่งรีบ เพราะมีโอกาสทำนาได้มากกว่าปีละ 2 ครั้ง บางแห่งได้มากถึง 5 ครั้งในเวลา 2 ปี ชาวนาเหล่านี้เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวแล้วจำเป็นต้องขายทันที ทั้ง ๆ ที่ข้าวยังมีความชื้นสูง จึงทำให้การกำหนดราคาตกเป็นของพ่อค้าโรงสีไปโดยปริยาย

ต่อข้อซักถามชาวนาว่า มีความคาดหวังอะไร ก็มักจะได้รับคำตอบคล้ายๆ กันว่า อยากมีรายได้มากจึงต้องเร่งปลูกข้าวปีละหลายหน แม้ว่าค่าเช่าที่ดินจะมีราคาสูงถึงฤดูกาลละ 2,000 บาทต่อไร่ และต้องใส่ปุ๋ยให้มาก เพื่อจะได้ผลผลิตมากมาย ใส่สารเคมีเพื่อจัดการความเสี่ยงเรื่องโรค แมลง

ขั้นตอนการรับจำนำข้าวเปลือก ปี ๒๕๕๕/๕๖

เกษตรกร

1. เป็นผู้ปลูกข้าวปี ๒๕๕๕/๕๖
2. มีบัตรหรือบัตรของเกษตรกรที่ผ่านระบบเกษตรกรแห่งชาติ กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ หรือกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
3. เป็นลูกจ้าง อ.ก.ส. (เมื่อปลูกข้าวปี ๒๕๕๕/๕๖)

เอกสารที่ใช้จำนำข้าวเปลือก

1. ใบรับจดผลการขึ้นทะเบียนเกษตรกรฉบับจริงและสำเนา
2. บัตรประชาชนฉบับจริงและสำเนา
3. สมุดบัญชี อ.ก.ส. (เล่มเหลือง)
4. สำเนาโฉนดที่ดิน อ.ก.ส. (เล่มเหลือง) ให้นำใบรับจดผลการขึ้นทะเบียนเกษตรกร อ.ก.ส. ยื่นมาแทนโฉนดที่ดินได้
5. ทะเบียนรถจักรยานยนต์ (ทะเบียนรถจักรยานยนต์, บัตรประชาชน, ทะเบียนรถจักรยานยนต์, โฉนด หรือ บ.ก.ส.) กรณีปลูกข้าวในแปลง

โรงสีหรือจุดรับจำนำ (ติดต่อสีฟ้า-ขาว "กขช.ปี ๒๕๕๕/๕๖")

1. ยื่นเอกสารได้เจ้าหน้าที่
2. ตรวจสอบเอกสาร
  - เก็บตัวอย่าจำนำเปลือกข้าว
  - ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราคาข้าว
  - ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราคาข้าว
  - ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราคาข้าว
  - ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราคาข้าว
3. ชั่งน้ำหนัก
4. เก็บข้าวเปลือกในบริเวณที่กำหนด ณ จุดรับจำนำ
5. รับใบรับฝากสินค้า หรือใบประทวนสินค้า ไม่เกิน 3 วันทำการ

อ.ก.ส.

1. ยื่นเอกสารได้เจ้าหน้าที่
2. ทำสัญญา
3. โอนเงินเข้าบัญชีของเกษตรกร ภายใน 3 วันทำการ นับแต่วันทำสัญญา

เอกสารที่ใช้ทำสัญญา

1. ใบประทวนสินค้า
2. สำเนาใบรับรองเกษตรกร
3. สมุดบัญชี อ.ก.ส. (เล่มเหลืองและเล่มสีน้ำเงิน)
3. บัตรประชาชน

กรณีนำข้าวเปลือกของบุคคลอื่นมาสวมสิทธิ์มีความผิดฐานฉ้อโกงโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหกพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ไม่ได้รับความเป็นธรรมในการจำนำข้าวเปลือก โทร.แจ้งสายด่วน 1599 (โทร.ฟรี)
ปรึกษาและสอบถามข้อมูลได้ที่ : สำนักงานการค้าภายในจังหวัดชัยภูมิ โทร. 044-830702 , 044-816928

ความพร้อมการเปิดจุดรับจำนำข้าว ระหว่าง 8 ต.ค. 2554-กุมภาพันธ์ 2555

ภาค	โรงสีที่ร่วมกับ	
	องค์การคลังสินค้า	องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร
รวม	430 ราย	200 ราย
ภาคกลาง	180	
ภาคเหนือ	130	
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	120	
ภาคใต้	ยังไม่มีครบเครื่อง	
รวม	94	โกดังกลาง
ภาคเหนือ	23	
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	77	
ภาคกลาง	44	

ที่มา : องค์การคลังสินค้า และองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร

โครงการรับจำนำข้าวของรัฐบาลยังคงเป็นประเด็นถกเถียงกันอย่างมาก

วิถีอาชีพชาวนาไทยที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนาน

และศัตรูพืช ซึ่งส่วนใหญ่จะไล่ตามสูตรของพ่อค้าหรือตามอย่างกัน จึงทำให้ต้นทุนการปลูกข้าวของชาวนาสูงกว่า 8,000 บาทต่อไร่ สำหรับชาวนารายใดที่มีผลผลิตมากกว่า 800 กิโลกรัมต่อไร่ ก็จะไม่ขาดทุน ทั้งนี้เพราะชาวนาที่เข้าโครงการรับจำนำ มักจะขายได้ในราคาไม่เก็นหนึ่งหมื่นบาทต่อ

เกวียนหรือกิโลกรัมละ 10 บาท เนื่องจากถูกหักค่าความชื้น คำถาม คือ แล้วชาวนาอยู่ได้อย่างไร คำตอบ คือ ชาวนาที่อยู่ได้ส่วนใหญ่จะเป็นชาวนาที่มีที่ดินเป็นของตนเอง บางคนมีทุนของตนเอง และสามารถเช่าที่ดินมาทำนามากขึ้น ก็มีโอกาสได้ประโยชน์ตามเจตนารมณ์ของรัฐบาลมากน้อย แต่สำหรับชาวนารายย่อย ซึ่งไม่มีทางเลือกในการเข้าถึงแหล่งทุนและแหล่งปัจจัยการผลิตในราคาปกติที่ต้องหันไปพึ่งพานายทุนนอกระบบด้วยความจำยอม จึงเป็นเหตุปัจจัยสำคัญของการะหนีสินของชาวนาในทุกวันนี้

แนวทางการแก้ปัญหาของชาวนาไทย... จากแปลงนาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการช่วยเหลือชาวนาด้วยมาตรการแทรกแซงราคาข้าวเปลือก อาจไม่สามารถแก้ปัญหาให้ชาวนามีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น เพราะเป็นกิจกรรมในช่วงการจำหน่ายข้าวให้แก่โรงสี แต่ไม่ได้แก้ปัญหาที่ชาวนาต้องเผชิญหน้าด้านอื่นๆ เช่น การเข้าถึงแหล่งทุน ค่าเช่าที่ดินสูง บัญชีแพง โรงแผลงระเบิด ซึ่งจำเป็นต้องมีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ชาวนาอาจมีทางเลือกอื่นที่น่าสนใจ ตัวอย่างเช่น หากชาวนารายใดมี

การออม/การรวมกลุ่มการออม เป็นทาง
หนึ่งที่จะช่วยชาวนาสะสมทุนไว้ใช้ในการ
ประกอบอาชีพ

การดำเนินตามแนวทาง
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
จะช่วยให้ชาวนามีภูมิคุ้มกัน

นิสัยการออม ก็จะสามารถสะสมทุนไว้ใช้
ในการประกอบอาชีพและพึ่งพาแหล่งเงิน
ก้น้อยลง หรือหากได้เข้าไปเป็นสมาชิกของ
สถาบันเกษตรกร ก็จะพึ่งพาและร่วมมือ
กันในการสร้างอำนาจการต่อรองราคาด้วย
วิธีการรวมซื้อปัจจัยการผลิตและการขาย
ผลผลิตร่วมกัน อีกทั้งมีโอกาสได้รับข้อมูล
ข่าวสารและรู้เรื่องเทคโนโลยีที่ทันสมัยใน
การลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
โดยปัจจุบันมีสถาบันเกษตรกรหลายแห่งได้
จัดตั้งกองทุนเกื้อกูลระหว่างกัน โดยมุ่งไปที่
การส่งเสริมการออมและสร้างวินัยการเงิน
แก่สมาชิก ซึ่งนอกจากจะช่วยลดต้นทุนค่า
ใช้จ่ายในการผลิตแล้ว ยังช่วยให้ชาวนามี
อิสระในการเลือกซื้อปัจจัยการผลิตและขาย
ผลผลิตด้วย

ด้วยตระหนักถึงความจำเป็นของ
การติดต่อทางปัญญาแก่ชาวนา เมื่อต้นปีที่
ผ่านมาที่มวิจัยของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานส่งเสริม
สังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพ
เยาวชน (สสค.) จึงได้ริเริ่มพัฒนาหลักสูตร
เรียนรู้ “ชาวนามีอาชีพ” โดยเน้นไปที่การ
จัดการเรียนรู้ที่จะทำให้ชาวนาได้ปรับทัศนคติ
ในการผลิตข้าวคุณภาพ ปรับเปลี่ยนวิถีคิดใน
การจัดการวิถีอาชีพและวิถีชีวิตให้เกิดความ
สำเร็จอย่างสมดุล และการเพิ่มพูนความ

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพ
เยาวชน (สสค.) ร่วมมือกับสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์
คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มุ่งหวัง
พัฒนาหลักสูตรเรียนรู้ “ชาวนามีอาชีพ ”

รู้และทักษะในการทำงานอย่างมืออาชีพ ที่
สามารถสร้างทางเลือกให้กับตนเองอย่างรู้
เท่าทันและมีภูมิคุ้มกันตามแนวทางปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง โดยมีทีมวิจัยซึ่งประกอบ
ด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ และปราชญ์ชาวบ้าน
ให้ความอนุเคราะห์ในการพัฒนาหลักสูตร
และมีครูพื้นที่ทำหน้าที่จัดการเรียนรู้แก่
ชาวนาใน 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย
จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดสิงห์บุรี และ
จังหวัดชุมพร งานวิจัยดังกล่าวจะใช้เวลา
7 เดือน เพื่อให้ชาวนาที่เข้าสู่กระบวนการ
เรียนรู้ได้ประเมินและตอบโจทย์แก่ทีมวิจัย
ว่ามีความเหมาะสมและช่วยเสริมสร้างขีด
ความสามารถให้แก่ชาวนาเพื่อไปเป็นชาวนา
มืออาชีพได้หรือไม่ เพื่อนำไปปรับปรุงและ
ขยายผลการพัฒนาความเข้มแข็งแก่ชาวนา
ร่วมกับภาคีต่อไป

ภายใต้อัตลักษณ์ “รักर्मคุณธรรม
คิดสร้างสรรค์และแบ่งปัน มีศรัทธาในอาชีพ
ใฝ่หาความรู้ตลอดเวลา เพื่อสืบสานอาชีพ
ทำนา ในแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน” จึง
เป็นคุณลักษณะของชาวนาไทยที่จะเป็น
เมล็ดพันธุ์แห่งความหวังของประเทศ ที่จะ
งอกงามจากแปลงนาสู่การพัฒนาต่อไปชั่ว
ลูกชั่วหลาน